

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Факультет № 6
Кафедра кримінального права та кримінології

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ

до семінарських занять

з навчальної дисципліни

«Напрями розвитку науки кримінального права»

Обов'язковий компонент освітньої програми третього (освітньо-наукового)
рівня вищої освіти

спеціальність – 081 «Право»

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023 № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 21.09.2023 № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 № 8

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального права та кримінології
(протокол № 7 від 28.08.2023 р.)

Розробники:

1. Завідувач кафедри, доктор юридичних наук, професор Харченко В. Г.
2. Професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Ємельянов В. П.
3. Професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Шульга А. М.

Рецензенти:

1. В. о. завідувача кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент Рибалко Г. С.
2. Професор кафедри кримінального права і кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Яценко А. М.

**Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(денна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 3							
Тема № 1: Шляхи розвитку методології науки кримінального права	10	2	2	-	-	6	екзамен
Тема № 2: Розвиток поглядів на кримінально-правову політику та кримінальну відповідальність	10	2	4	-	-	4	
Тема № 3: Розвиток поглядів на кримінальне правопорушення та його склад у кримінальному законі	12	2	4	-	-	6	
Тема № 4: Розвиток поглядів на відповідальність залежно від стадії реалізації кримінально протиправного умислу, співучасті та множинності кримінальних правопорушень	12	2	4	-	-	6	
Тема № 5: Питання розвитку поглядів щодо кримінально-правового захисту прав на об’єкти інтелектуальної власності та відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності	12	2	4	-	-	6	
Тема № 6: Шляхи розвитку поглядів щодо кримінально-правового забезпечення охорони довкілля	12	2	4	-	-	6	
Тема № 7: Розвиток поглядів щодо відповідальності за кримінальні правопорушення проти громадської безпеки	12	2	4	-	-	6	
Тема № 8: Перспективи розвитку поглядів щодо відповідальності за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності	10	2	2	-	-	6	
Всього за семестр № 3:	90	16	28	-	-	46	

(заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни					Вид контролю	
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття		Самостійна робота
Семестр № 3							
Тема № 1: Шляхи розвитку методології науки кримінального права	10	-	-	-	-	10	екзамен
Тема № 2: Розвиток поглядів на кримінально-правову політику та кримінальну відповідальність	10	2	2	-	-	6	
Тема № 3: Розвиток поглядів на кримінальне правопорушення та його склад у кримінальному законі	12	2	2	-	-	8	
Тема № 4: Розвиток поглядів на відповідальність залежно від стадії реалізації кримінально протиправного умислу, співучасті та множинності кримінальних правопорушень	12	-	-	-	-	12	
Тема № 5: Питання розвитку поглядів щодо кримінально-правового захисту прав на об’єкти інтелектуальної власності та відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності	12	-	2	-	-	10	
Тема № 6: Шляхи розвитку поглядів щодо кримінально-правового забезпечення охорони довкілля	12	2	2	-	-	8	
Тема № 7: Розвиток поглядів щодо відповідальності за кримінальні правопорушення проти громадської безпеки	12	2	2	-	-	8	
Тема № 8: Перспективи розвитку поглядів щодо відповідальності за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності	10	-	-	-	-	10	
Всього за семестр № 3:	90	8	10	-	-	72	

Тема № 1. Шляхи розвитку методології науки кримінального права

Семінарське заняття № 1. Шляхи розвитку методології науки кримінального права

Навчальна мета заняття: З'ясувати основні наукові підходи щодо визначення науки як сфери людської діяльності, спрямованої на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення, про дві сторони науки та два види визначення науки у літературі. З'ясувати суть наукового пізнання та його рівнів, а також таких структурних складових науки як «поняття» та «категорії». З'ясувати сучасні наукові підходи до визначення предмета та методів науки кримінального права, до підстав та принципів криміналізації діянь, а також проблемні питання щодо термінології кримінального законодавства.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Поняття науки як сфери людської діяльності.
2. Дві сторони науки: 1) наука як пізнавальний процес і 2) наука як результат цього процесу, який поділяється на результат по суті та результат по формі.
3. Два види визначення науки у літературі: 1) як особливий вид пізнавальної діяльності, що спрямована на вироблення об'єктивних, системно організованих і обґрунтованих знань про світ і 2) як соціальний інститут, що забезпечує функціонування наукової пізнавальної діяльності.
4. Види галузей науки відповідно до Національної класифікації наук, затвердженої Міністерством освіти і науки України.
5. Поняття наукового пізнання. Істина як мета наукового пізнання, види істини (абсолютна та відносна).
6. Рівні наукового пізнання (чуттєвий і раціональний) та наукового дослідження (емпіричне і теоретичне), взаємозв'язок рівнів у процесі пізнання.
7. «Поняття» та «категорії» як структурні складові науки.
8. Поняття методології та методів наукових досліджень. Види методів.
9. Предмет науки кримінального права. Методологічні засади вивчення предмета науки кримінального права. . Сучасні підходи до підстав та принципів криміналізації і декриміналізації діянь.
10. Актуальні питання юридичної техніки Кримінального кодексу України, питання термінології кримінального законодавства.

Література до теми № 1:

Нормативні акти: 1 – 4, 13.

Основна література: 1, 3.

Додаткова література: 2.

Тема № 2. Розвиток поглядів на кримінально-правову політику та кримінальну відповідальність

Семінарське заняття № 1. Кримінально-правова політика та її взаємозв'язок з іншими елементами політики у сфері протидії злочинності

Навчальна мета заняття: Розглянути наукові погляди щодо поняття та ознак кримінально-правової політики як різновиду політики у сфері протидії злочинності, з'ясувати принципи національної кримінально-правової політики, її теоретичні проблеми та шляхи їх вирішення, уявити взаємозв'язок кримінально-правової політики з іншими елементами політики у сфері протидії злочинності (кримінологічної, кримінально-виконавчої, кримінально-процесуальної).

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Поняття та ознаки національної кримінально-правової політики як різновиду політики у сфері протидії злочинності.
2. Принципи національної кримінально-правової політики.
3. Теоретичні проблеми національної кримінально-правової політики.
4. Взаємозв'язок кримінально-правової політики з іншими елементами політики у сфері протидії злочинності (кримінологічної, кримінально-виконавчої, кримінально-процесуальної).

Семінарське заняття № 2. Розвиток поглядів стосовно кримінальної відповідальності

Навчальна мета заняття: Розглянути наукові погляди щодо поняття кримінальної відповідальності та звернути особливу увагу на розгляд її у вузькому та широкому розумінні. Розгляд кримінальної відповідальності у вузькому розумінні, тобто як реакцію держави на вчинене в минулому кримінальне правопорушення та як несприятливі наслідки для винної особи після вчинення кримінально караного діяння, котра має назву як негативна (ретроспективна) кримінальна відповідальність. Розгляд кримінальної відповідальності у широкому розумінні, тобто як комплексного кримінально-правового інституту, в якому у нерозривному діалектичному зв'язку перебувають негативний (ретроспективний) та позитивний (проспективний) аспекти кримінальної відповідальності, оскільки кримінальний закон не тільки передбачає несприятливі наслідки за вчинення кримінально-протиправного посягання, але й містить норми, які стимулюють правомірну поведінку. З'ясувати форми реалізації негативної та позитивної кримінальної відповідальності та визначити обставини, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Поняття кримінальної відповідальності у вузькому розумінні.
2. Поняття кримінальної відповідальності у широкому розумінні.
3. Форми реалізації негативної та позитивної кримінальної відповідальності.
4. Обставини, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності.

Література до теми № 2:

Нормативні акти: 1 – 4.
 Основна література: 2 – 6.
 Додаткова література: 1 – 6, 23, 52.

Тема № 3. Розвиток поглядів про кримінальне правопорушення та його склад у кримінальному законі**Семінарське заняття № 1. Розвиток поглядів про кримінальне правопорушення**

Навчальна мета заняття: З'ясувати наукові погляди щодо формування вчення про кримінальне правопорушення на основі відповідних вчень щодо злочину, наукові шляхи вирішення проблемних питань вчення про кримінальне правопорушення (злочин): розгляд кримінального правопорушення як здійснюваного в реальній дійсності конкретного вольового вчинку людини (кримінально-протиправного посягання), співвідношення між ознаками та елементами кримінального правопорушення, положень Кримінального кодексу про кримінально-протиправне посягання і «не-злочин», а також інституту кримінального проступку та шляхи вирішення проблемних питань, що виникли у зв'язку з цими новелами у кримінальному законі.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Поняття кримінального правопорушення як вчинюваного в реальній дійсності конкретного вольового вчинку людини (кримінально-протиправного посягання).
2. Ознаки та елементи кримінального правопорушення (кримінально-протиправного посягання).
3. Поняття та види правомірного вчинку (правомірної поведінки).
4. Поняття кримінального проступку та шляхи вирішення проблемних питань, що виникли у зв'язку з цими новелами у кримінальному законі.

Семінарське заняття № 2. Розвиток поглядів про склад кримінального правопорушення

Навчальна мета заняття: З'ясувати наукові шляхи вирішення проблемних питань вчення про склад кримінального правопорушення та класифікацію складів, співвідношення елементів кримінального правопорушення (кримінально-протиправного посягання) та ознак складу кримінального правопорушення, а також шляхи вирішення проблемних питань стосовно складів кримінальних проступків.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Поняття складу кримінального правопорушення як сукупності ознак кримінально-протиправного посягання, що передбачені законом про кримінальну відповідальність.
2. Ознаки складу кримінального правопорушення.
3. Співвідношення об'єкта кримінально-протиправного посягання та ознак об'єкта у складі кримінального правопорушення.
4. Співвідношення об'єктивної сторони кримінально-протиправного посягання та ознак об'єктивної сторони у складі кримінального правопорушення.
5. Співвідношення суб'єктивної сторони кримінально-протиправного посягання та ознак суб'єктивної сторони у складі кримінального правопорушення.
6. Ознаки суб'єкта у складі кримінального правопорушення та сутність заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.
7. Шляхи вирішення проблемних питань стосовно складів кримінальних проступків.

Література до теми № 3:

Нормативні акти: 1 – 4.

Основна література: 2 – 6, 10 – 15.

Додаткова література: 7 – 17.

Тема № 4. Розвиток поглядів на відповідальність залежно від стадії реалізації кримінально протиправного умислу, співучасті та множинності кримінальних правопорушень

Семінарське заняття № 1. Розвиток поглядів на відповідальність залежно від стадії реалізації кримінально протиправного умислу та співучасті

Навчальна мета заняття: З'ясувати наукові обґрунтування підстав

кримінальної відповідальності за попередню кримінально протиправну діяльність, вирішення питань правомірності добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення та відмінності від дієвого каяття, розглянути теорії співучасті у кримінальному праві, питання видів умислу при співучасті у кримінальному правопорушенні, проблеми уявної співучасті та співучасті у необережних кримінальних правопорушеннях, відповідальності особи при невдалій співучасті та співучасті у незакінченому кримінальному правопорушенні, а також перспективи розвитку традиційної класифікації видів співучасників (посередник, провокатор, вербувальник, замовник, ін.)

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Наукові обґрунтування підстав кримінальної відповідальності за попередню кримінально протиправну діяльність.
2. Вирішення питань правомірності добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення та відмінності від дієвого каяття.
3. Сучасні теорії співучасті у кримінальному праві.
4. Питання видів умислу при співучасті у кримінальному правопорушенні.
5. Проблеми уявної співучасті та співучасті у необережних кримінальних правопорушеннях.
6. Проблеми відповідальності особи при невдалій співучасті та співучасті у незакінченому кримінальному правопорушенні.
7. Перспективи розвитку традиційної класифікації видів співучасників (посередник, провокатор, вербувальник, замовник, ін.)

Семінарське заняття № 2. Розвиток поглядів на відповідальність залежно від множинності кримінальних правопорушень

Навчальна мета заняття: З'ясувати наукові шляхи вирішення проблемних питань вчення про множинність кримінальних правопорушень та види множинності, виходячи з того, що в науці одні вчені відносять до множинності кримінальних правопорушень повторність, сукупність та рецидив, а інші повторність та рецидив відносять до множинності кримінальних правопорушень, а сукупність (ідеальну та реальну) – до множинності складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Поняття множинності кримінальних правопорушень та складів кримінальних правопорушень.
2. Повторність як множинність кримінальних правопорушень.
3. Рецидив як множинність кримінальних правопорушень.
4. Сукупність (ідеальна та реальна) як множинність складів кримінальних правопорушень.

Література до теми № 4:

Нормативні акти: 1, 2, 5, 6, 14, 17.

Основна література: 2 – 6, 10 – 15.

Додаткова література: 18 – 22, 52.

Тема № 5. Питання розвитку поглядів щодо кримінально-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності та відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності

Семінарське заняття № 1. Питання розвитку поглядів щодо кримінально-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності

Навчальна мета заняття: Розглянути наукові погляди стосовно соціальної обумовленості кримінально-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, визначення предмету кримінального правопорушення щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності, проблемних питань визнання суспільно небезпечних наслідків, що тягнуть кримінальну відповідальність у разі порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності, особливостей суб'єкта та суб'єктивної сторони цього кримінального правопорушення.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Наукові обґрунтування соціальної обумовленості кримінально-правового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.
2. Визначення предмету кримінального правопорушення щодо прав на об'єкти інтелектуальної власності.
3. Проблема визнання суспільно небезпечних наслідків, що обумовлюють підстави кримінальної відповідальності у разі порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності.
4. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення прав на об'єкти інтелектуальної власності: його види, ознаки, значення. Проблема обґрунтованості вікового порогу кримінальної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності.
5. Питання визначення юридичних осіб суб'єктами такого кримінального правопорушення в науці кримінального права.
6. Особливості характеристики психічної діяльності винного у порушенні прав на об'єкти інтелектуальної власності.
7. Проблема відповідальності за необережне ставлення винного до самого факту порушення та спричиненої таким порушенням шкоди.
8. Критерії визначення порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності закінченим кримінальним правопорушенням.

Семінарське заняття № 2. Питання відповідальності за кримінальні правопорушення проти власності

Навчальна мета заняття: Розглянути наукові погляди стосовно законодавчого визначення кримінальних правопорушень проти власності як приклад неточності назви Розділу VI Особливої частини КК України та наукові пропозиції щодо уточнення назви цього розділу, оскільки предметом посягань тут виступає лише майно чи право на майно або дії майнового характеру, але не спеціальні предмети, не об'єкти права інтелектуальної власності або довкілля.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Сутність поняття «власність», економічні та юридичні складові. Власність як цивільно-правова та кримінально-правова категорії. Форми власності відповідно до Конституції України.
2. Загальна характеристика кримінальних правопорушень, передбачених у Розділі VI Особливої частини КК України, та наукові погляди щодо уточнення назви цього розділу КК на підставі уявлення предмету кримінально-протиправного посягання.
3. Класифікація кримінальних правопорушень, передбачених у Розділі VI Особливої частини КК України.
4. Крадіжка. Види таємного викрадення майна.
5. Грабіж. Співвідношення понять «грабіж» та «таємне викрадення».
6. Розбій. Відмежування від вимагання, поєднаного з насильством.
7. Шахрайство. Відмежування від заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою та від крадіжки, яка поєднана з обманом.

Література до теми № 5:

Нормативні акти: 1 – 4, 14, 16.

Основна література: 7 – 15.

Додаткова література: 24 – 32.

Тема № 6. Шляхи розвитку поглядів щодо кримінально-правового забезпечення охорони довкілля

Семінарське заняття № 1. Питання розвитку поглядів щодо об'єктивних ознак кримінально-протиправних посягань проти довкілля

Навчальна мета заняття: Розглянути наукові погляди стосовно обґрунтування соціальної обумовленості кримінально-правового захисту довкілля, підстав та умов встановлення кримінальної відповідальності за посягання як на довкілля в цілому так і окремі його елементи у взаємозв'язку природоохоронних норм національного й міжнародного кримінального

законодавства, об'єкта та предмета, діяння та наслідків посягань на довкілля та його окремі елементи, а також критеріїв визнання посягання на довкілля та його окремі елементи закінченим кримінальним правопорушенням.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Наукові обґрунтування соціальної обумовленості кримінально-правового захисту довкілля, підстав та умов встановлення кримінальної відповідальності за посягання як на довкілля в цілому так і окремі його елементи.

2. Взаємозв'язок природоохоронних норм національного й міжнародного кримінального законодавства.

3. Різноманітність поглядів на юридичну природу вчення про об'єкт кримінального правопорушення у контексті охорони довкілля в цілому так і окремих його елементів.

4. Відмінність наукових підходів до встановлення предмета кримінальних правопорушень проти довкілля та окремих його елементів.

5. Питання пов'язані із бланкетним характером кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за посягання як на довкілля в цілому так і окремі його елементи.

6. Сучасний погляд на визначення суспільно небезпечних наслідків посягань на довкілля та його окремі елементи.

7. Критерії визнання посягання на довкілля та його окремі елементи закінченим кримінальним правопорушенням.

Семінарське заняття № 2. Питання розвитку поглядів щодо суб'єктивних ознак кримінально-протиправних посягань проти довкілля

Навчальна мета заняття: Розглянути наукові погляди стосовно проблеми розуміння суб'єкта кримінальних правопорушень проти довкілля, класифікації суб'єктів, проблематики, пов'язаної зі спеціальним суб'єктом та з визнанням суб'єктом зазначених кримінальних правопорушень юридичної особи, наукові погляди щодо психічного ставлення винного у посяганні на довкілля та його окремі елементи у сучасності, наукові підходи та правозастосовний досвід у питанні встановлення видів вини у кримінальних правопорушеннях проти довкілля та його окремих елементів, думки щодо існування третьої штучної форми вини – складної (подвійної, змішаної), у кримінальних правопорушеннях проти довкілля та окремих його елементів.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Наукові погляди стосовно проблеми розуміння суб'єкта кримінальних правопорушень проти довкілля.

2. Питання класифікації суб'єктів кримінальних правопорушень проти довкілля та окремих його елементів.

3. Проблематика пов'язана із спеціальним суб'єктом кримінальних правопорушень проти довілля та його елементів.

4. Проблематика пов'язана з визнанням суб'єктом зазначених кримінальних правопорушень юридичної особи.

5. Наукові погляди щодо психічного ставлення винного у посяганні на довілля та його окремі елементи.

6. Наукові підходи та правозастосовний досвід у питанні встановлення видів вини у кримінальних правопорушеннях проти довілля.

7. Наукові думки щодо існування третьої штучної форми вини – складної (подвійної, змішаної), у кримінальних правопорушеннях проти довілля та окремих його елементів.

Література до теми № 6:

Нормативні акти: 1 – 4, 14.

Основна література: 7 – 15.

Додаткова література: 33 – 40.

Тема № 7. Розвиток поглядів щодо відповідальності за кримінальні правопорушення проти громадської безпеки

Семінарське заняття № 1. Розвиток поглядів стосовно поняття та видів кримінальних правопорушень проти громадської безпеки

Навчальна мета заняття: Розглянути наукові погляди стосовно розуміння кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, з'ясувати наукові проблеми щодо класифікації цих діянь та законодавчі новели щодо встановлення відповідальності за злочини, пов'язані зі створенням стійких злочинних об'єднань.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Наукові погляди стосовно розуміння кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

2. Питання класифікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

3. Законодавчі новели щодо встановлення відповідальності за злочини, пов'язані зі створенням стійких злочинних об'єднань.

4. Проблематика пов'язана з розумінням поняття «злочинний вплив» у статтях 255, 255-1, 255-3 КК України.

5. Проблематика пов'язана з визнанням суб'єкта злочинів, передбачених статтями 255, 255-1 та 255-3 КК особою, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі «вора в законі».

6. Наукові погляди стосовно розташування у класифікації кримінальних

правопорушень проти громадської безпеки діяння, передбаченого ст. 258-3 КК (створення терористичної групи чи терористичної організації).

Семінарське заняття № 2. Розвиток поглядів стосовно кримінально-правової протидії тероризму

Навчальна мета заняття: Розглянути наукові погляди стосовно розуміння тероризму як складного, багатовимірного та багаторівневого явища реальної дійсності, з'ясувати рівні тероризму (тероризм у вузькому, широкому та найбільш широкому розумінні) та риси тероризму: 1) вчинення або погроза вчинення насильницьких діянь; 2) публічний характер вчинюваних діянь з наміром їх широкого розголосу; 3) спрямованість дій на залякування населення, створення стану страху, напруженості у суспільстві; 4) застосування насильства щодо одних осіб (безвинних жертв) чи заподіяння іншої шкоди з метою спонукання до певної поведінки суб'єктів впливу – органу державної влади, міжнародної організації, фізичної чи юридичної особи; уявити відмежування тероризму від загальносоціальних явищ дійсності (терор, війна, агресія, геноцид), від кримінально караних діянь з ознаками тероризування (вимагання, примушування до певних дій тощо), а також від суміжних насильницьких діянь (диверсія, піратство, бандитизм, умисне вбивство, вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб, хуліганство, вчинене із застосуванням вибухових речовин чи вибухових пристроїв); встановити співвідношення терористичних злочинів та складів злочинів, за якими кваліфікуються терористичні діяння, виявити суперечливості в антитерористичному законодавстві та шляхи їх усунення.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Наукові погляди стосовно розуміння тероризму як складного, багатовимірного та багаторівневого явища реальної дійсності.
2. Рівні тероризму (тероризм у вузькому, широкому та найбільш широкому розумінні).
3. Відмітні риси тероризму.
4. Відмежування тероризму від загальносоціальних явищ дійсності (терор, війна, агресія, геноцид).
5. Відмежування тероризму від кримінально караних діянь з ознаками тероризування (вимагання, примушування до певних дій тощо).
6. Відмежування тероризму від суміжних насильницьких діянь (диверсія, піратство, бандитизм, умисне вбивство, вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб, хуліганство, вчинене із застосуванням вибухових речовин чи вибухових пристроїв).
7. Співвідношення терористичних злочинів та складів злочинів, за якими кваліфікуються терористичні діяння.
8. Суперечливості між конструкціями статей 258-1 та 258-4 КК і шляхи їх

усунення.

9. Суперечливий характер змісту понять «терористична група» та «терористична організація» у ст. 258-3 КК та шляхи подолання колізії в законі.

Література до теми № 7:

Нормативні акти: 1, 2, 5 – 12, 14, 15, 17, 18.

Основна література: 7 – 15.

Додаткова література: 41 – 46, 52.

Тема № 8. Перспективи розвитку поглядів щодо відповідальності за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Семінарське заняття № 1. Перспективи розвитку поглядів щодо відповідальності за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності

Навчальна мета заняття: Розглянути розвиток наукових поглядів стосовно розуміння кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності та їх класифікації, особливо щодо змісту хуліганських діянь як кримінально-протиправних посягань, що вчиняються в реальній дійсності та як складів кримінальних правопорушень, тобто щодо трьох видів реально вчинюваних хуліганських діянь: 1) що грубо порушують громадський порядок з мотивів явної неповаги до суспільства; 2) що не спрямовані безпосередньо на порушення громадського порядку, але вчинені з хуліганських мотивів; 3) вчинені з інших мотивів, але з очевидним порушенням громадського порядку та складів хуліганських діянь: ст. 296, п. 7 ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 297, ч. 1 ст. 299, статті 180, 259, 283, 338 КК; звернути увагу на розвиток наукових поглядів стосовно такої ознаки хуліганства як «явна неповага до суспільства» та на те, що в якості недоліка ст. 296 КК у науці вказується на штучне виокремлення у ч. 2 статті вчинення діяння групою осіб і на доцільність відновлення структури цієї статті у трьох традиційних частинах, а також з'ясувати особливості суб'єкта злочину, передбаченого ст. 304 КК та відмежування цього складу злочину від передбачених статтями 150-1 і 258-1 КК України.

Кількість годин – 2.

Навчальні питання:

1. Наукові погляди стосовно розуміння кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності та їх класифікації.

2. Особливості змісту хуліганських діянь як кримінально-протиправних посягань, що вчиняються в реальній дійсності та їх класифікація.

3. Склади хуліганських діянь, мінливий характер їх змісту в історії вітчизняного кримінального законодавства.

4. Розвиток наукових поглядів стосовно такої ознаки складу хуліганства як

«явна неповага до суспільства».

5. Проблема штучного виокремлення у ч. 2 ст. 296 КК вчинення діяння групою осіб і на доцільності відновлення структури цієї статті у трьох традиційних частинах.

6. Особливості суб'єкта злочину, передбаченого ст. 304 КК та відмежування цього складу злочину від передбачених статтями 150-1 і 258-1 КК України.

Література до теми № 8:

Нормативні акти: 1, 2, 3, 14, 15, 19, 20.

Основна література: 7 – 15.

Додаткова література: 47 – 52.

Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Нормативні акти

1. Конституція України : Закон України від 24.06.1996 р. № 254к. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-XII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
6. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
7. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03. 2003 р. № 638-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
8. Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання : Закон України від 19.10.2000 р. № 2064-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
9. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14.10.2014 р. № 1702-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
10. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16 травня 2005 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.

11. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
12. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12. 1999 р. . URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
13. Рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 № 15-рн/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). Справа № 1-33/2004. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
14. Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 04.06.2010 р. № 7. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
15. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
16. Про судову практику в справах про злочини проти власності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
17. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинених стійкими злочинними об'єднаннями : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
18. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
19. Про судову практику у справах про хуліганство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006 р. № 10. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
20. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 р. № 2. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Навчальна література:

Основна література:

1. Основи методології та організації наукових досліджень : навчальний посібник / за ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
2. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.; за заг. ред. проф.

- О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
3. Ємельянов В. П. Кримінальне право України. Загальна частина. Основні питання вчення про злочин : науково-практичний посібник. Харків : Право, 2018. 142 с.
 4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / Ю. В. Александров, В. І. Антипов, М. В. Володько та ін.; відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв; наук. ред. В. А. Клименко та М. І. Мельник. Київ : Правові джерела, 2012. 432 с.
 5. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / В. І. Борисов, В. Я. Тацій, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
 6. Грищук В. К. Кримінальне право України. Загальна частина : навчальний посібник. Київ : Вид. дім «Ін Юре», 2016. 568 с.
 7. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / А. А. Васильєв, О. О. Житний, Є. О. Гладкова та ін.; за ред. О. М. Литвинова. Харків : Право, 2020. 656 с.
 8. Кримінальне право. Особлива частина : підручник / О. О. Дудоров, Є. О. Письменський. Т.2. Луганськ: Вид-во «Елтон-2», 2012. 780 с.
 9. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
 10. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
 11. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 704 с.
 12. Кваліфікація злочинів : навчальний посібник / Г. М. Анісімов, О. О. Володіна, І. О. Зінченко та ін.; за ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2016. 356 с.
 13. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навчальний посібник / за ред. О. М. Литвинова. Харків : Константа, 2017. 448 с.
 14. Шульга А. М., Павліковський В. І, Вапсва Ю. А. Кримінальне право України. Основні питання та відповіді : посібник. Харків : Майдан, 2014. 276 с.
 15. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навчальний посібник / О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін., за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова; МВС України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.

Додаткова література:

1. Політика у сфері боротьби зі злочинністю України: теоретичні та практичні проблеми : монографія /за заг. ред. проф. П. Л. Фріса, та проф.

- В. Б. Харченка. Івано-Франківськ – Харків : Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016. 419 с.
2. Ємельянов В. П. Окремі проблеми застосування нового Кримінального кодексу України // Право України. 2012. № 9. С. 109 – 111.
 3. Панов М. І. Кримінальна відповідальність: поняття, принципи, підстава. Право України. 2012. № 8. С. 249 – 259.
 4. Хряпінський П. В. Позитивна кримінальна відповідальність (зміст, форми та реалізація) : науковий нарис. Запоріжжя : ТОВ «КСК-альянс», 2011. 110 с.
 5. Хряпінський П. В. Заохочувальні норми у кримінальному законодавстві України : навчальний посібник. Київ : Центр учб. літ., 2012. 192 с.
 6. Яценко А. М. Обставини, що виключають можливість застосування кримінальної відповідальності. Політика у сфері боротьби зі злочинністю: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 9 – 10 грудня 2016 р.). Івано-Франківськ, 2017. С. 140 – 145.
 7. Ємельянов В. П. Деякі питання щодо визначення діянь кримінальними проступками // Злочинність та протидія їй в умовах сингулярності : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті члена Правління Кримінологічної асоціації України професора Тетяни Андріївни Денисової (м. Харків, 16 квіт. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків : ХНУВС, 2021. С. 204 – 205.
 8. Костенко О. М. Культура і закон – у протидії злу. Київ : Атіка, 2010. 352с.
 9. Ємельянов В. П., Коростиленко А. В. Дискусійні питання щодо загального поняття об'єкта злочинів. Часопис Київського університету права. 2016. № 1. С. 255 – 259.
 10. Берзін П. С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення. Київ, Дакор, 2010. 736 с.
 11. Магарін С. С., Бараненко Д. В. Суб'єкт злочину за новим кримінальним законодавством України : монографія / за ред. Є. Л. Стрельцова. Одеса: Астропринт, 2011. 104 с.
 12. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину у кримінальному праві / за наук. ред. д. ю. н., проф., акад. НАПрН України В. І. Борисова. Харків : Право, 2016. 208 с.
 13. Гуренко Д. Ю., Ємельянов В. П. Актуальні питання щодо вирішення суб'єкта злочинів. Часопис Київського університету права. 2015. № 2. С. 280 – 283.
 14. Крижановський М. В., Яценко А. М. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Харків : Право, 2020. 264 с.
 15. Вереша Р. В. Поняття вини як елемент змісту кримінального права України. Київ : Атіка, 2010. 224 с.
 16. Воробей П. А. Кримінально-правове ставлення в вину. Київ : Атіка, 2010. 176 с.
 17. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину. Київ : Атіка, 2012. 144 с.

18. Тихий В. П. Панов М. І. Злочин, його види та стадії : наук.-практ. комент. Київ : Прометей, 2010. 40 с.
19. Кваша О. О. Співучасть у злочині: структура та відповідальність. Київ : ІДП НАН України; РВВ ЛДУВС, 2013. 560 с.
20. Митрофанов І. І. Співучасть у злочині : навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2012. 208 с.
21. Лемешко О. М. Кримінально-правова оцінка потурання вчиненню злочину. Харків : ФІНН, 2013. 160 с.
22. Зінченко І. О., Тютюгін В. І. Множинність злочинів : поняття, види, призначення покарання. Харків : ФІНН, 2018. 336 с.
23. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. Київ : Атіка, 2014. 208 с.
24. Лихова С. Я. Злочини у сфері реалізації громадських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України). Київ : Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2016. 573 с.
25. Андрушко П. П. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в Україні. Київ : Форум, 2014. 161 с.
26. Новсесян А. С. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності : монографія. Хмельницький : Хмельниц. ун-т управління та права, 2010. 192 с.
27. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на результаті творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні : монографія. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. 479 с.
28. Топчий В. В. Кримінально-правові та кримінологічні заходи запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в Україні : монографія. Ірпінь: Ун-т ДФС України, 2019. 408 с.
29. Ємельянов В. П. Кваліфікація злочинів проти власності : навчальний посібник. Харків : Рубікон, 2010. 112 с.
30. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності : поняття, види, кримінально-правове значення. Харків : Право, 2011. 208 с.
31. Ємельянов М. В. Кримінальна відповідальність за шахрайство: монографія. Харків : Право, 2014. 176 с.
32. Хряпінський П. В., Чус. О. В. Кримінально-правова характеристика незаконного привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї. Дніпропетровськ, ДГУ Літограф, 2015. 245 с.
33. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довілля в Україні. Проблеми теорії, застосування та розвитку кримінального законодавства. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2012. 676 с.
34. Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження). Київ : Азимут Україна, 2015. 464 с.

35. Митрофанов І. І., Локтионова В. В. Довкілля під охорону закону про кримінальну відповідальність : монографія. Кременчук : Видавець ПП Щербатих О. В., 2011. 420 с.
36. Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практичний посібник / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький, М. В. Комарницький, Р. О. Мовчан; за ред. О. О. Дудорова. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Є. О. Дідоренка, 2014. 616 с.
37. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації : науково-практичне видання. Харків : НикаНова, 2012. 192 с.
38. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування : монографія. Харків : НикаНова, 2013. 256 с.
39. Шульга А. М. Земельні ресурси України під охороною закону про кримінальну відповідальність : монографія. Харків : Юрайт, 2019. 668 с.
40. Мовчан Р. О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин: законодавство, доктрина, практика : монографія. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2020. 1152 с.
41. Вознюк А. А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 192 с.
42. Демидова Л. М. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації : монографія. Харків : СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2011. 256 с.
43. Тероризм: визначення і сутність : монографія / А. В. Коростилєнко, Б. Д. Леонов, І. М. Рижов; за ред. В. В. Крутова, І. І. Мусієнка, В. П. Ємельянова. Київ : Нац. акад. СБУ, 2015. 192 с.
44. Ємельянов В. П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : монографія. Харків : Право, 2016. 88 с.
45. Ємельянов В.П. Кількісний склад терористичної групи чи терористичної організації згідно зі ст. 258-3 КК України // Держава і злочинність. Нові виклики в епоху постмодерну : зб. тез доп. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті віце-президента Кримінологічної асоціації України О. М. Литвака (м. Харків, 23 квіт. 2020 р.) // МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кримінол. асоц. України. Харків, 2020. С. 115 – 116.
46. Шамара О. В., Бантишев О. Ф., Чорний Р. Л. Протидія терористичній діяльності (кримінально-правові аспекти) : монографія. Київ : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2011. 160 с.
47. Кузнецов В. В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності в українському вимірі : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2012. 908 с.
48. Налуцишин В. В. Кримінальна відповідальність за хуліганство (ст. 296 КК України) : монографія. Харків: Харків юридичний, 2010. 252 с.
49. Івахненко О. А. Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння: хуліганські злочини та склади злочинів : монографія / за ред. В. П. Ємельянова. Харків : Право, 2016. 184 с.

50. Топольскова І. О. Боротьба із втягненням неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність : монографія / наук. ред. д. ю. н., проф. В. П. Ємельянов. Луганськ: РВВ ЛАВС, 2013. 192 с.
51. Бандурка І. О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / за наук. ред. д. ю. н., проф. О. М. Литвинова. Харків: Золота миля, 2017. 432 с.
52. Велика українська юридична енциклопедія: У 20 томах. Том 17. Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

Інформативні ресурси:

1. Законодавство України // Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws>.
2. Президент України // Документи. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/all>.
3. Урядовий портал // Нормативно-правова база. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/npd/search>.
4. Єдиний державний реєстр судових рішень // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.